

Ζητήματα παιδαγωγικής καθοδήγησης και οργάνωσης της ΕΞΑ εκπαίδευσης σε συνθήκες υγειονομικής κρίσης. Η εμπειρία του 2020 και προτάσεις για συζήτηση.

Δρ. Χαράλαμπος Ψαράς
Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου ΠΕ70 –
Οργανωτικός Συντονιστής 2^{ου} ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Νοτίου Αιγαίου
psaras@rhodes.aegean.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η υγειονομική κρίση που δοκιμάζει ολόκληρο τον πλανήτη λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού έχει προκαλέσει σημαντικές αναταράξεις σε όλες τις κοινωνικές δομές (υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση, κ.ά). Το απαγορευτικό (lockdown) οδήγησε σε κλείσιμο των σχολικών μονάδων όλων των βαθμίδων. Οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν γρήγορα να ξεπεράσουν το σοκ της υγειονομικής κρίσης και να ανταποκριθούν στον παιδαγωγικό τους ρόλο σε ένα πρωτόγνωρο σκηνικό. Σχεδόν απροετοίμαστοι, σχεδόν μουδιασμένοι, σχεδόν ανήμποροι στην αρχή, περίμεναν καθοδήγηση από αυτούς/αυτές που θεσμικά είχαν υποχρέωση να ηγηθούν, να δείξουν το δρόμο και τον κατάλληλο τρόπο. Τελικά πώς κύλησε ο χρόνος των προσπαθειών ΕΞΑ εκπαίδευσης σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχολικών μονάδων της Ρόδου, της Καλύμνου και της Σύμης (της 3ης Ενότητας Δημοτικής Εκπαίδευσης Δωδεκανήσου). Θα παρουσιαστούν συμπεράσματα εμπειρικής έρευνας και θα διατυπωθούν προτάσεις προς συζήτηση.

Εισαγωγή

Η υγειονομική κρίση του κορωνοϊού είναι η σημαντικότερη κρίση του 21^{ου} αιώνα μέχρι τώρα και ίσως αποτελεί δείγμα που δεν πρέπει να ξεχαστεί γιατί οι επόμενες κρίσεις θα είναι τραγικότερες. Δεν χρειάζονται προφητικές ιδιότητες για να ανησυχούμε για το υπόλοιπο του 21^{ου} αιώνα. Οι επιστήμονες είναι ρεαλιστές και προειδοποιούν ότι η επόμενη μεγάλη πανδημία δεν θα είναι ήπια σαν αυτή του κορωνοϊού και δεν θα δείχνει κανένα σεβασμό σε καμία ηλικιακή ομάδα. Τα όρια του κοινωνικού κράτους όπως οικοδομήθηκε στον 20^ο αιώνα φάνηκαν πως κατέρρευσαν γρήγορα και παταγωδώς. Οι δομές υγείας, όπου υπήρχαν, αποδείχθηκαν ανεπαρκής. Τα κόστη είναι τεράστια, κυρίως σε ανθρώπινες ζωές. Δεν υπάρχει κοινωνική δομή που δεν δοκιμάστηκε στα όριά της, με κυριότερη την ατμομηχανή της ζωής, την οικονομία.

Από τη συνθήκη αυτή δεν εξαιρείται η εκπαίδευση. Το κλείσιμο του σχολείου στην παραδοσιακή του μορφή ήταν ένα σοκ που μόνο στον κόσμο της επιστημονικής φαντασίας θα μπορούσαμε να τη συναντήσουμε. Η εισήγησή μας επικεντρώνεται στις επίκαιρες εξελίξεις που βιώσαμε - και δεν ξέρουμε αν ήταν εφιάλτης ή θα το ξαναζήσουμε σύντομα - όλοι μας λόγω της πανδημίας από του κορωνοϊού. Αυτό που ζήσαμε όλοι και όλες έδειξε ότι το μέλλον μάς βρίσκει ανέτοιμους ξανά για να αναμετρηθούμε με τις προκλήσεις των νέων συνθηκών. Ανέτοιμους τόσο σε επίπεδο δεξιοτήτων όσο και σε επίπεδο υποδομών.

Ζητήματα καθοδήγησης – Σύντομο χρονικό

Πράγματι, ο τίτλος του συνεδρίου αυτού είναι από τους πιο εύστοχους που έχω συναντήσει και, πολύ περισσότερο, που έχω συμμετάσχει. Τα σχολεία έκλεισαν την Τετάρτη 11 Μαρτίου 2020 και για 15 μέρες – μέχρι την 25^η Μαρτίου – η εκπαιδευτική κοινότητα ήταν σε αναμονή για το τι μέλλει γενέσθαι. Στις 20 Μαρτίου 2020 με επείγουσα εγκύκλιο το ΥΠΑΙΘ ξεκινά τη διαδικασία απόδοσης λογαριασμών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στους μαθητές/μαθήτριες και σε όσους εκπαιδευτικούς δεν είχαν ακόμα τέτοιο.

Πράγματι, αλλάξαμε αιώνα σε 15 ημέρες.

Τα δύσκολα όμως δεν τα είχαμε ακόμα δει. Ο εκπαιδευτικός κόσμος αιφνιδιασμένος προσπαθεί να οργανώσει τα επόμενα βήματα. Όλοι καταλαβαίναμε ότι χωρίς να γνωρίζουμε το τέλος αυτής της περιπέτειας, έπρεπε να ετοιμαστούμε να διαβούμε ένα μονοπάτι άγνωστο.

Για τις ευθύνες και το ρόλο του ΣΕΕ επίσης ήταν ένα πρωτόγνωρο πεδίο δράσης. Ξεκινήσαμε άμεσα τις διαδικτυακές συναντήσεις ανά σχολική μονάδα σε τρία νησιά της Δωδεκανήσου, και συγκεκριμένα, στη Ρόδο, την Κάλυμνο και την Σύμη. Οι εκπαιδευτικοί των νησιών αυτών μπορούμε να πούμε ότι είχαν παρόμοια γενικά επαγγελματικά χαρακτηριστικά. Τα σχολεία της Ρόδου είχαν λίγο μεγαλύτερη αναλογία σε μόνιμο προσωπικό, στα άλλα νησιά η πλειονότητα των εκπαιδευτικών ήταν αναπληρωτές.

Οι τηλεδιασκέψεις με τους εκπαιδευτικούς έγιναν με τις δυσκολίες που την εποχή εκείνη αντιμετώπιζε όποιος προσπαθούσε να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες του ΠΣΔ. Αναζητήσαμε υπηρεσίες ελεύθερου λογισμικού και καταφέραμε να επικοινωνήσουμε με ήχο και εικόνα.

Οι εκπαιδευτικοί της περιφέρειάς μας, ως προς τα επίπεδα ψηφιακού εγγραμματοσμού εμφάνιζαν μεγάλες αποκλίσεις. Οι νεαρότερες ηλικίες σε μεγαλύτερα ποσοστά είχαν υψηλότερα επίπεδα ψηφιακών δεξιοτήτων. Οι μεγαλύτερες ηλικίες εμφάνιζαν αποκλίσεις μεγάλου εύρους στον τομέα αυτό - ένα μικρό ποσοστό ήταν ψηφιακά σχεδόν αναλφάβητοι, ένα επίσης μικρό ποσοστό ήταν ιδιαίτερα επιδέξιοι και το μεγαλύτερο ποσοστό είχαν σχετικά καλό επίπεδο δεξιοτήτων.

Στις πρώτες συναντήσεις μας η πλειονότητα των εκπαιδευτικών έθεταν ερωτήματα τεχνικής φύσης και διαδικαστικού χαρακτήρα. Απουσίαζαν παντελώς οι απορίες σχετικά με το

σχεδιασμό διαδικτυακών μαθημάτων σε σχέση με το περιεχόμενο και τα μέσα. Έτσι, δεν προκαλούνταν και σχετικές συζητήσεις αναφορικά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, τους στόχους, τον εμπλουτισμό της ύλης και την αξιολόγηση.

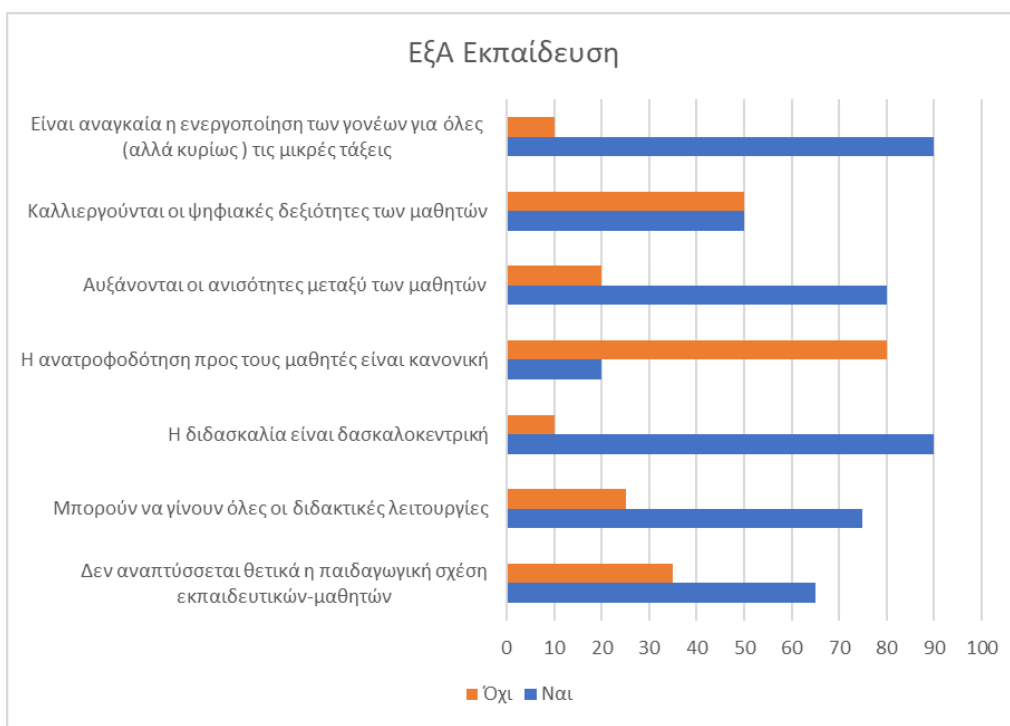
Κάθε σχετική προσπάθεια να επανέλθει η συζήτηση στα πεδία αυτά αποδεικνύονταν μάταιη. Οι αγωνίες και οι ανησυχίες των εκπαιδευτικών ήταν επικεντρωμένες σε άλλα προβλήματα, τα οποία έμοιαζαν πρωταρχικά και θεμελιώδη – και δεν αμφισβητούμε τη σοβαρότητά τους. Ήταν στιγμές που η αίσθηση του καθήκοντος καθοδήγησης της εκπαιδευτικής και μαθησιακής διαδικασίας εκ μέρους μας έμοιαζε παράταιρη και άκαιρη στη συγκεκριμένη συγκυρία. Ήταν τόσης έντασης και τέτοιας περιπλοκότητας τα τεχνικά και διαδικαστικά προβλήματα στην πλειονότητα των σχολικών μονάδων που, αν δεν μπορούσε κάποιος να απαντήσει σ' αυτά, δεν είχε ακροατήριο.

Το καθεστώς αυτό, με μικρές παραλλαγές, συνεχίστηκε μέχρι τις διακοπές του Πάσχα. Ο χρόνος δηλαδή από το κλείσιμο των σχολικών μονάδων (11 Μαρτίου) μέχρι τις διακοπές του Πάσχα (11 Απριλίου) ήταν μία δίνη στην οποία όλοι οι παράγοντες της σχολικής διαδικασίας (από το ΥΠΑΙΘ μέχρι τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς) προσπαθούσαν να ανταποκριθούν στους ρόλους τους, δεδομένου του αιφνιδιασμού. Ο πυρήνας όμως του προβληματισμού και η εμπλοκή των ρόλων προέκυπτε εξαιτίας α) τεχνολογικών δυσλειτουργιών και β) επιπέδου ψηφιακού εγγραμματος.

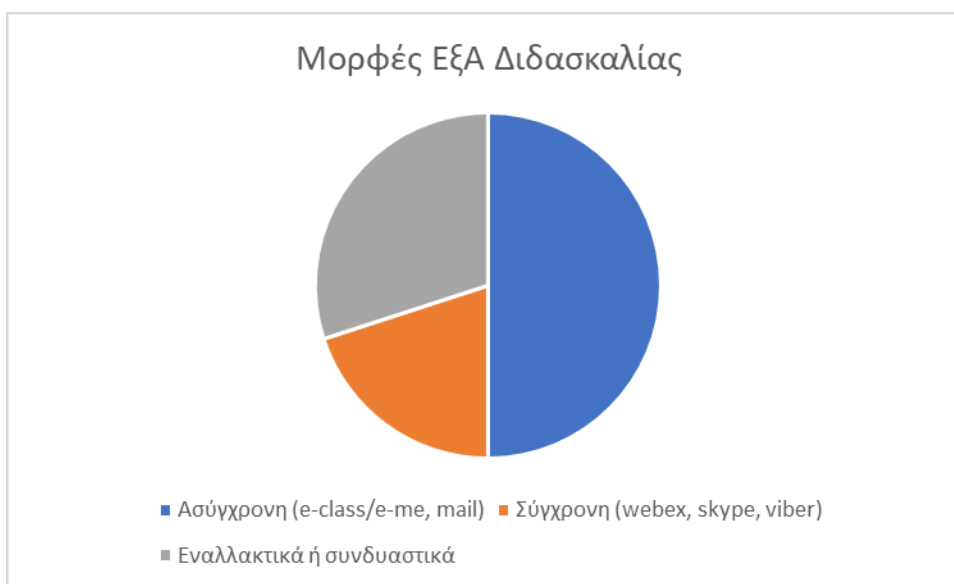
Το χρονικό διάστημα των διακοπών του Πάσχα ήταν μία περίοδος που ωρίμασαν οι συνθήκες, αμβλύθηκε ο αιφνιδιασμός, βελτιώθηκαν κάπως οι τεχνολογικές υποδομές του ΠΣΔ και έτσι έμενε περισσότερο ορατό το πρόβλημα των δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών και των γονέων.

Η συζήτηση δεν επανήλθε ποτέ στην ουσία του σχεδιασμού διαδικτυακών μαθημάτων σε σχέση με το περιεχόμενο και τα μέσα και δεν αναπτύχθηκαν σχετικές συζητήσεις αναφορικά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, τους στόχους, τον εμπλουτισμό της ύλης και την αξιολόγηση. Το επίκεντρο στις τηλεδιασκέψεις παρέμενε στο διαδικαστικό.

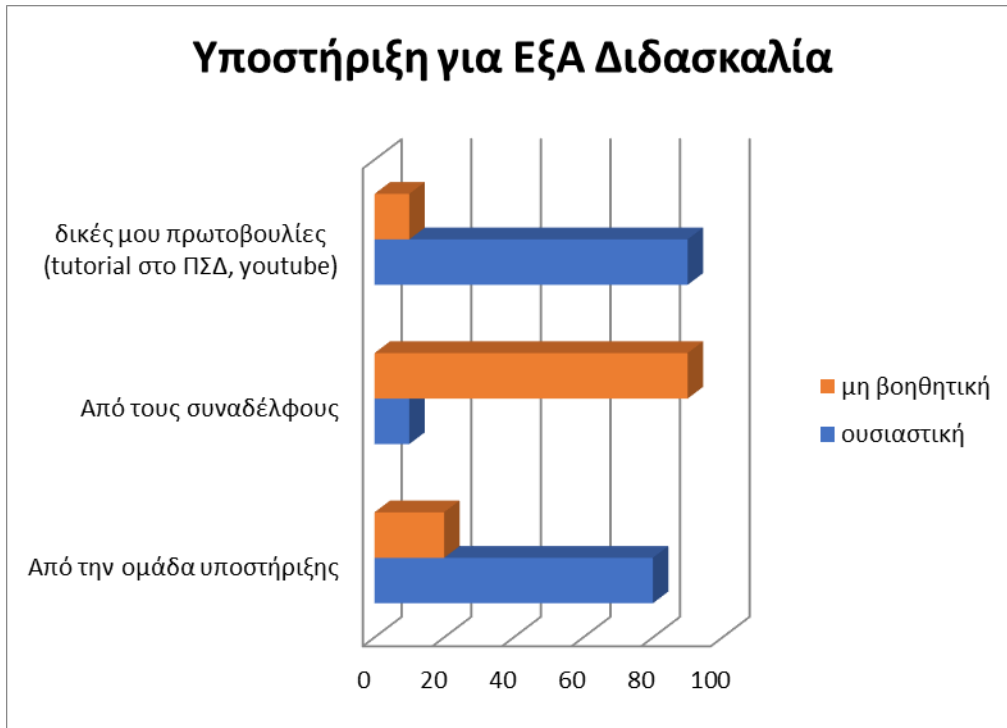
Ζήτημα 1^ο : Για την εξΑ εκπαίδευση την περίοδο αυτή, οι εκπαιδευτικοί της 3^{ης} Ενότητας Δημοτικής Εκπαίδευσης Δωδεκανήσου

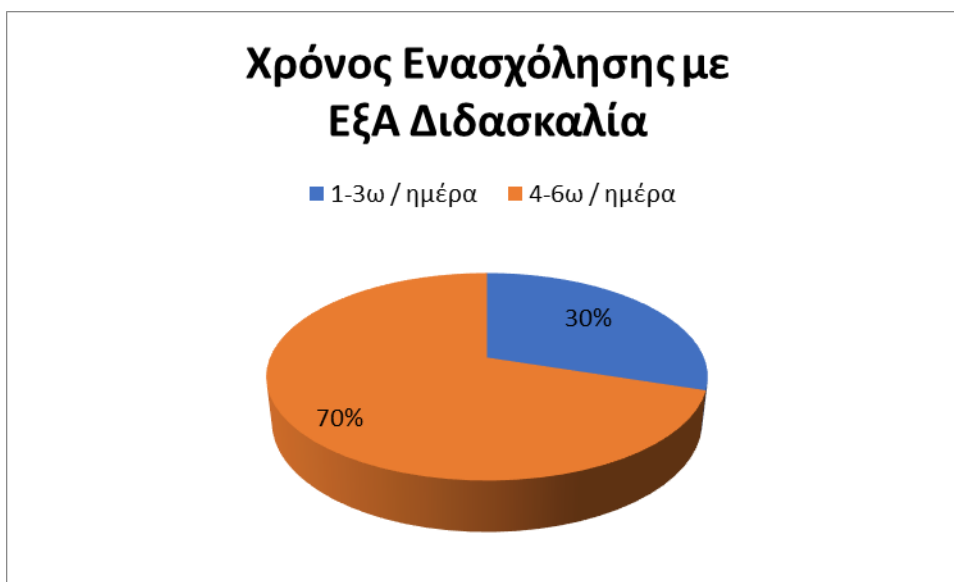
Ζήτημα 2ο : Από τις παρακάτω μορφές ΕξΑ διδασκαλίας τι επιλέγετε (ή τι συνδυάζετε) αυτήν την περίοδο

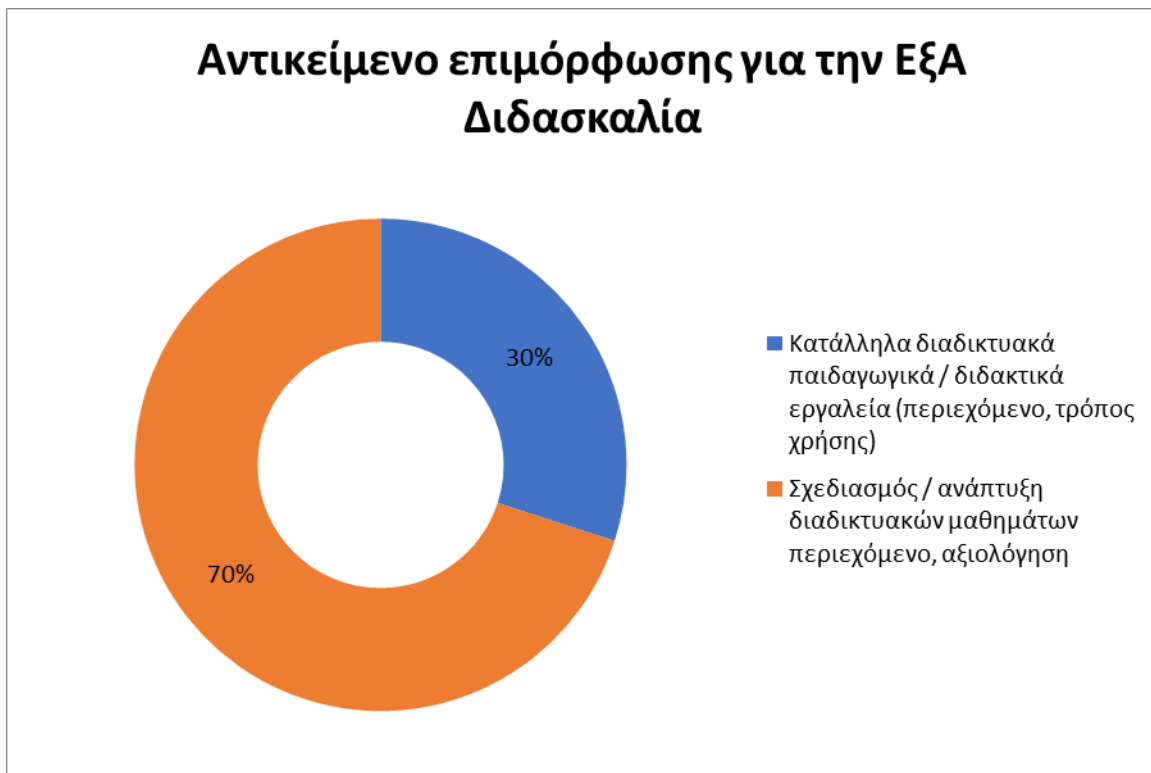
Ζήτημα 3ο : Τι υποστήριξη θεωρείτε ότι λαμβάνετε για την ΕΞΑ διδασκαλία αυτήν την περίοδο:

Ζήτημα 4ο : Πόσες ώρες ημερησίως αφιερώνετε για να ανταποκριθείτε στις απαιτήσεις της ΕΞΑ διδασκαλίας;

Ζήτημα 5ο : Επιθυμώ επίσημη/οργανωμένη επιμόρφωση στην εξ αποστάσεως διδασκαλία σχετικά με:

Συμπεράσματα

Με κάποιο τρόπο πρέπει τα μέλη της σχολικής κοινότητας (οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι γονείς) να βοηθηθούν να αυξήσουν τις ψηφιακές τους δεξιότητες. Ο εγγραμματισμός στις νέες τεχνολογίες δεν είναι απλά μία διάσταση του Αναλυτικού Προγράμματος, αλλά πρέπει να αποτελεί σταθερή επιδίωξη μέσω σχεδιασμένων παρεμβάσεων από όλους τους φορείς που μπορούν να το προσφέρουν. Η τεχνολογική αναβάθμιση και ολοκλήρωση του ΠΣΔ αποδείχθηκε ότι έχει αργήσει δραματικά. Ελπίζουμε να ολοκληρωθεί, τώρα που φάνηκε ότι ο βασιλιάς είναι γυμνός.

Οι διευθυντές και οι διευθύντριες των σχολικών μας μονάδων βίωσαν μία ένταση καθηκόντων από το ΥΠΑΙΘ (από αναζήτηση και έκδοση mail μαθητών μέχρι και εποπτεία εγγραφών των μαθητών στις πλατφόρμες) αλλά και από τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς.

Οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ρητά ότι αυτό που τους ενδιαφέρει ουσιαστικά και στις νέες συνθήκες είναι να υπηρετήσουν με αξιοπρέπεια τον παιδαγωγικό και διδακτικό τους ρόλο. Στην προ κρίσης εποχή τα ελλείμματα είτε τα τεχνολογικά των κρατικών δικτύων είτε ακόμα και του ψηφιακού εγγραμματισμού των εκπαιδευτικών δεν φαινόταν να επηρεάζουν την μαθησιακή διαδικασία. Σε συνθήκες όμως υγειονομικής κρίσης η ανάγκη για ΕΞΑ διδασκαλίας

τα ελλείμματα αυτά αναδύθηκαν με ένταση και άσκησαν τεράστια πίεση στους εκπαιδευτικούς της τάξης. Μία πίεση που προέρχονταν από όλους τους παράγοντες της σχολικής κοινότητας και η οποία δεν ήταν στο πλαίσιο του αυτονόητου.

Ποιος ήταν έτοιμος γι' αυτήν την κρίση για να είναι και οι εκπαιδευτικοί;

Οι γονείς των μαθητών μας ήταν μία μεταβλητή απρόβλεπτη. Για το επίπεδο του ψηφιακού εγγραμματοσμού τους δεν υπάρχουν έρευνες που να μας δίνουν σίγουρα δεδομένα. Όμως φάνηκαν αγχωμένοι, χωρίς να έχουν ξεκάθαρη άποψη για το ρόλο τους στη διαδικασία αυτή. Από την επικοινωνία τους με τους εκπαιδευτικούς και μαζί μας, είδαμε ότι υπήρξε τάση να κρίνουν, να συγκρίνουν, να απαιτούν, αυξάνοντας την πίεση προς τους εκπαιδευτικούς. Το γονεϊκό κριτήριο για τον καλό εκπαιδευτικό την περίοδο αυτή εμπλουτίστηκε και με νέα φίλτρα: αυτά του ψηφιακού εγγραμματοσμού. Δεν ήταν σπάνιο το φαινόμενο να προσφέρουμε ψυχολογική υποστήριξη σε εκπαιδευτικούς - ιδιαίτερα στα μικρά νησιά - οι οποίοι είχαν πιεστεί πολύ από συγκρούσεις με γονείς.

Η πεποίθησή μας είναι ότι οι εκπαιδευτικοί ανταποκρίθηκαν αξιοπρεπώς – δεδομένων των συνθηκών – και σε σημαντικό ποσοστό εξουθενώθηκαν προσπαθώντας να ανταπεξέλθουν στις κρίσιμες συνθήκες με τρόπο συμβατό με τον παιδαγωγικό τους ρόλο.

Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της όλης διαδικασίας είναι το γεγονός ότι εξοικειώθηκαν – έστω και με πιεστικό τρόπο – με ψηφιακά εργαλεία, τα οποία θα τους φανούν χρήσιμα και σε συνθήκες φυσιολογικής λειτουργίας. Το αν θα τα χρησιμοποιήσουν, είναι μία πρόκληση που πρέπει να ερευνηθεί.

Η συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών αναγνώρισε ως σημαντικότερο μειονέκτημα της όλης διαδικασίας το γεγονός ότι κοντά στις γνωστές ως τώρα ανισότητες ανάμεσα στα παιδιά θα προστεθούν κι άλλες (θα οξυνθούν οι υπάρχουσες και θα δημιουργηθούν και καινούριες) και ότι τα παιδιά που είναι σε κίνδυνο όχι μόνο δεν προχώρησαν αλλά οπισθοχώρησαν μάλιστα! Μαζί με το σχολικό περιβάλλον έχασαν και την ασφάλεια που τους προσφέρει. Το χάσμα ανάμεσα στις φτωχότερες και πλουσιότερες περιοχές μεγάλωσε σε τέτοιες συνθήκες. Άρα, η υγειονομική κρίση – και άλλες παρόμοιες – συνιστούν μακροπρόθεσμα και κίνδυνο για τη δημοκρατία. Στα πολύ θετικά από όλη αυτήν την μάχη που δώσαμε είναι ότι εξαντλήθηκαν τα άλλοθι και οι δικαιολογίες για όλους: αν δεν αξιοποιήσουμε τα συμπεράσματα από τη διαχείριση αυτής κρίσης, τότε η επόμενη θα μας βρει μοιραίους και άβουλους, ικανούς μόνο να μετράμε τις πληγές και τις απώλειές μας.

Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: ο δρόμος ήταν σύντομος αλλά η εμπειρία που αποκτήθηκε είναι πολύτιμη, αρκεί να μην μείνει στα αζήτητα.

Βιβλιογραφία

- Simonson, M. R., Smaldino, S. E., & Zvacek, S. (Eds.). (2019). *Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education* (7th Ed.). Information Age Publishing, Inc.
- Μανούσου, Ε., Κοντογεωργάκου, Β., Γεωργιάδη, Ε., & Κόκκαλη, Α. (2017). Παιδαγωγικό υλικό στην σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Μελέτη Περίπτωσης: Το εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό Κέντρο της Βικτώρια στην Αυστραλία. *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το Περιοδικό Για Την Ανοικτή Και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Και Την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13(1), 5. <https://doi.org/10.12681/jode.13912>
- Σοφός, Α. (Λοΐζος), Κώστας, Α., & Παράσχου, Β. (2015). *Online Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Από τη Θεωρία στην Πράξη*, ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ, Αθήνα.